

Verbale leerhulp via complimenten, aanwijzingen en leervragen

Vanuit een pedagogisch perspectief weet elke leerkracht dat complimenten het zelfvertrouwen van een kind kunnen versterken en dat door leervragen het kind meer betrokken raakt bij zijn leerproces. Het is lastig om in de praktijk deze pedagogische overwegingen te mengen met de kracht van de methodische kennis. In dit artikel wordt een theorie over verbale leerhulp gepresenteerd, die een mix probeert te zijn van vakmethodiek en pedagogiek.

Door: Chris Hazelebach en Tejo van den Berg

De leerkracht kan met complimenten, aanwijzingen en leervragen kinderen helpen om beter te leren bewegen. Het geven van dit soort verbale leerhulp is niet eenvoudig. Het vinden van de juiste opmerking is niet alleen een kwestie van inzicht in de methodiek maar vraagt ook om inzicht in de belevingswereld van het kind.

De volgorde van compliment, aanwijzing en leervraag

Bij het aanbieden van een bewegingsactiviteit kan de leerkracht in het begin van het leerproces het beste gebruik maken van *complimenten*. Het benoemen wat er goed gaat zorgt voor een positieve feed-back en benadrukt wat de leerkracht belangrijk vindt. Het geven van goede complimenten zorgt al voor leerwinst bij de meeste kinderen. Het is in het begin ook de grootste behoefte van een kind, een erkenning voor wat het al kan. Na het geven van complimenten ontstaat bij de meeste kinderen de behoefte aan een *aanwijzing*. De leerkracht kan met een voorbeeld duidelijk maken hoe het bewegingsprobleem opgelost kan worden. Door het geven van een aanwijzing kan het kind geholpen worden om een betere uitvoeringswijze uit te proberen. Elke lesgever heeft ervaren dat bepaalde aanwijzingen bij sommige kinderen niet werken. Als aanwijzingen niet binnenkomen bij een leerling dan kan de leerkracht nog gebruik maken van *leervragen*. Door het stellen van vragen kan de leerkracht er achter komen op welke wijze de leerling zelf zijn leerproces ziet en welke wensen en belemmeringen de beweging herkent.

Deze persoonlijke informatie is nodig om het leerproces goed op gang te krijgen of om het leerproces meer te focussen op een bepaald aspect.

De volgorde compliment, aanwijzing en leervraag is een theoretisch construct dat mede gebaseerd is op de relationele kant van de verbale leerhulp (1). Een compliment versterkt de relatie eerder dan een aanwijzing. De leervraag lijkt makkelijk, maar is lastig, omdat de leerkracht zich meer moet inleven in de leerling. Het is interessant om als leerkracht te onderzoeken hoeveel complimenten, aanwijzingen en leervragen je geeft in de les. In de praktijk gebruikt een ervaren leerkracht alle drie de vormen door elkaar heen. Zo spreekt Foppe de Haan van de sandwichmethode: "een aanwijzing moet je verpakken tussen twee complimenten, dat zorgt voor een groter leereffect en een betere relatie".

Verbale leerhulp afstemmen op het bewegingsniveau

Een ander hulpmiddel om verbale leerhulp systematischer toe te passen is de koppeling tussen leerhulp en de drie bewegingsniveaus (2). Kinderen op niveau 1 zijn het meest gebaat bij complimenten, de niveau 2 - bewegers bij aanwijzingen en niveau 3 - bewegers bij leervragen.

Complimenten voor niveau 1 beweging

Bij deze leerlingen lukt de activiteit geregeld, maar mislukt ook nog wel eens. In deze fase van het leerproces helpen complimenten het beste. "Een compliment ontwikkelt talent". Veel kinderen zullen na een tijdje oefenen het tweede bewegingsniveau bereiken. Voor de groep op niveau 1 blijft het geven van complimenten van het grootste belang, het zorgt voor meer zelfvertrouwen en dat is noodzakelijk om daarna de sprong naar niveau 2 te maken. Belangrijk is om de complimenten steeds meer diepgang te geven en niet alleen te richten op de uitvoeringswijze, maar ook op persoonlijke betrokkenheid van het kind en de relatie met anderen. Voor die kinderen werkt het vaak beter om nog zuinig te zijn met aanwijzingen en vooral complimenten te geven over wat er wel goed gaat. Dat vraagt wel het nodige geduld van de lesgever, die uiteraard graag zijn methodische kennis via directe aanwijzingen wil inzetten.

Ik zie dat je je goed concentreert voor je slaat

Knap dat je dit durft

Aanwijzingen voor niveau 2 beweger

Bij deze leerlingen lukt de activiteit bijna altijd, maar nog niet altijd effectief. Deze leerlingen kunnen goed geholpen worden met aanwijzingen over hoe de activiteit beter uitgevoerd kan worden. Deze leerling staat open voor tips en wil graag oefenen om beter te worden. Over het algemeen zijn de meeste methodieken ontwikkeld voor deze doelgroep en zijn de aanwijzingen ook het meest geschikt voor deze groep leerlingen. De aanwijzingen zijn voornamelijk gericht op het bereiken van een optimale uitvoeringswijze, een soort ideaalbeeld. Dit is ook de gevaarlijke kant van de aanwijzingen, want elke leerling heeft eigen motorische mogelijkheden en één ideaalbeeld is dan niet altijd helemaal passend voor iedereen.

Leervragen voor niveau 3 beweger

Deze talentvolle leerlingen vallen op omdat ze al snel de activiteit (bijna) 'perfect' kunnen uitvoeren. Door het stellen van leervragen kan de leerkracht samen met het kind op zoek naar mogelijkheden om de uitvoeringswijze weer moeilijker te maken. Zo kan de vraag gesteld worden: "wat kan er voor zorgen dat de activiteit voor jou nog uitdagender wordt?". Natuurlijk weet de leerkracht ook wel allerlei tips om de activiteit complexer te maken maar door het stellen van leervragen wordt de leerling zelf meer verantwoordelijk voor zijn eigen leerproces.

Gedifferentieerde verbale leerhulp

De volgorde van compliment, aanwijzing en leervraag is hiervoor gekoppeld aan de relatie tussen leerkracht en leerling en daarna gekoppeld aan de drie niveaus van bewegen. Dit zorgt voor een

theoretisch inzicht, waardoor de verschillen duidelijker worden. Maar natuurlijk is een niveau 3 leerling ook geholpen met een compliment en zijn er ook eenvoudige aanwijzingen die voor veel niveau 1 leerlingen zinvol zijn. Daarom zullen we in de uitwerking van de verbale leerhulp drie verschillende vormen bespreken. Waarbij de eenvoudigste vorm voor iedereen geschikt is en de moeilijkste vorm voor de bijzondere bewegers. Hierdoor ontstaat er een kader dat verloopt van makkelijk naar moeilijk, zowel horizontaal als verticaal. Zie het volgende schema:

Soorten verbale leerhulp	Type 1	Type 2	Type 3
Compliment	Topactie (over de uitvoeringswijze)	Toptalent (over de bekwaamheid)	Topkwaliteit (over de eigenschap)
Aanwijzing	Toewijzing (doe dit meer)	Verwijzing (doe dit anders)	Afwijzing (doe dit niet)
Leervraag	Ervaringsvraag (Wat voel je?)	Wensvraag (Wat wil je?)	Lastvraag (Wat belemmert je?)

Een compliment

We maken onderscheid in drie typen:

- een compliment over de uitvoeringswijze (topactie)
- een compliment over een bekwaamheid (toptalent)
- een compliment over een persoonlijke eigenschap (topkwaliteit). >>

Contact:

ca.hazelebach@planet.nl

Topactie als compliment

Een gemakkelijke vorm van het geven van een compliment is het positief benoemen wat lukt. Het kind voelt zich gezien. De leerkracht kan met gedetailleerde benoemingen op een eenvoudige wijze de leerling inzicht geven in belangrijke aspecten van de bewegingsactiviteit. Bijvoorbeeld bij een strekwoorp.

- "Goed dat je eerst *rustig klaar* gaat staan, voordat je gooit."
- "Ik zie dat je goed *op tijd* naar voren *stapt* voordat je gooit."
- "Je *gooit* nu *vaak* precies *raak*."

Toptalent als compliment

Het compliment 'toptalent' gaat niet specifiek over een detail van de uitvoeringswijze, maar geeft feed-back en daarmee zelfvertrouwen als een onderdeel goed lukt. Bijvoorbeeld een kind dat eerst niet over de kast kon wendspringen en wel complimenten kreeg over de aanloop, het steunen en landen op de kast, kan een compliment als 'toptalent' krijgen als het de eerste keer over de kast komt. Het kind denkt "ja, ik kan het nu ook" en krijgt dan door het compliment een bevestiging van de leerkracht.

Topkwaliteit als compliment

Het derde soort compliment is gericht op de leerhouding of leerstrategie of andere persoonlijke eigenschap (kernkwaliteit) die een waardevolle bijdrage levert aan wat het kind aan het leren is. Bijvoorbeeld een kind dat probeert over de kast te wenden en telkens op de kast landt, maar wel vol enthousiasme dooroefent, kan als compliment krijgen dat het een groot doorzettingsvermogen heeft. Eigenschappen zoals doorzettingsvermogen, precisie, creativiteit, worden ook wel kernkwaliteiten genoemd, omdat ze een kern vormen van waaruit iemand zijn eigen talenten verder ontwikkelt. Het is een persoonlijke kwaliteit die enorme 'leerkracht' heeft als de persoon zo'n kwaliteit ook bewust (gericht) durft in te zetten om een bewegingsactiviteit beter te leren uitvoeren. Het is van belang dat de leerkracht gedetailleerde complimenten geeft (dus meer dan alleen "goed zo!"), zodat er inzicht ontstaat in wat er al geleerd is.

Aanwijzingen

Er zijn drie typen aanwijzingen: de toewijzing, de verwijzing en de afwijzing.

- De toewijzing tipt wat de leerling al wel doet en moet doorzetten.
- De verwijzing tipt wat de leerling (nog) niet doet en er bij kan doen.

Stapje-voor-stapje

- De afwijzing tipt wat iemand verkeerd doet.

De toewijzing

Bij toewijzing wijst de leerkracht aan wat een kind al wel goed doet en hoe het dat element nog verder kan verbeteren. Als een logisch vervolg op het compliment. Een goede toewijzing helpt de leerling focussen. Bijvoorbeeld:

- "Je werpt de bal al met ondersteuning van je hele lijf, probeer dat nog meer te doen"
- "Je stapt al mee met de worp, probeer nu nog feller mee te stappen".

Veel toewijzingen zullen gericht zijn op het verbeteren van het tempo of richting van de beweging.

De verwijzing

Bij een *verwijzing* wijst de leerkracht aan wat de beweging nog *niet doet* en wel moet gaan doen om tot een effectieve uitvoeringswijze te komen. Een *verwijzing* wijst naar een onderdeel van de uitvoeringswijze die extra uitgevoerd moet worden. Een verwijzing geeft inzicht in de 'zone van de naaste ontwikkeling'. Bijvoorbeeld: "probeer je andere been eens voor te zetten".

Veel verwijzingen zullen gericht zijn op momenten waarop er tijdens de beweging iets extra's gedaan kan worden. Daarom werkt de verwijzing vooral bij de betere leerlingen.

De afwijzing

Bij een *afwijzing* wijst de leerkracht aan wat de leerling *verkeerd doet* en moet laten om tot een ideale uitvoeringswijze te komen. Een afwijzing wijst naar een onderdeel van de uitvoeringswijze die verhindert om tot een goede uitvoeringswijze te komen. Bijvoorbeeld: "je staat met je verkeerde been voor".

Talentvolle leerlingen vinden het geen probleem om een afwijzing te krijgen, omdat het

Dat was een mooie actie

inzicht geeft in wat ze fout doen ten opzichte van de ideale uitvoeringswijze. Zo'n foutenanalyse kunnen goede leerlingen wel integreren in hun eigen persoonlijke uitvoeringswijze.

Een leervraag

De volgende drie type vragen kunnen gesteld worden:

- een *ervaringsvraag* over wat in de uitvoeringswijze ervaren wordt en hoe dit te vergroten
- een *wensvraag* over wat in de uitvoeringswijze verlangt (later) wordt en hoe dit te bereiken
- een *lastvraag* over wat in de uitvoeringswijze lastig is en hoe dit op te lossen.

Bij het stellen van een leervraag gaat het om erachter te komen in welke richting de leerling zelf de activiteit wil verbeteren. De leerhulp die de leerkracht hierbij geeft is het sturen van het vraaggesprek, zodat de leerling zijn eigen leerhulp formuleert. Een goede beweger kan vaak goed aangeven waarin hij zich wil verbeteren.

Een ervaringsvraag

De eerste leervraag is gericht op wat er lukt in de activiteit en wat daar het positieve gevoel of waarderende gedachte bij is. De eerste vraag heeft de vorm van een open vraag. Dit vraagt van de leerkracht om een actieve luisterende houding, omdat alleen het kind weet wat hem in het hier en nu gelukkig maakt. Een mooie open startvraag is: "Wil je vertellen wat jij zo leuk vindt aan deze activiteit"? De vervol-

vraag is dan gericht op het item waar het kind grote betrokkenheid bij voelt, bijvoorbeeld: "Vertel eens wat meer over wat je beleeft als je de bal heel goed raakt" of "Hoe kan je er voor zorgen dat de sprong er nog mooier uitziet"!

Een wensvraag

De tweede leervraag vraagt naar het ideaal of het verlangen van het kind met betrekking tot het uitvoeren van deze activiteit. Vooral de betere leerlingen, waarbij de activiteit al lukt, hebben de drang om nog beter te worden. Een vraaggesprek waarbij de leerkracht durft door te vragen naar het verlangen of ideaal van het kind, kan het bewegingsperspectief van het kind in beeld brengen. Een startvraag zou kunnen zijn: "Hoe goed wil jij aan het einde van de les de activiteit uitvoeren en hoe ziet dat er dan uit"? Na deze startvraag kan via doorvragen het ideaal concreet en beeldend worden gemaakt, waarbij ook het positieve gevoel benoemd wordt.

Een lastvraag

De derde leervraag gaat over wat de beweger belemmert om beter te worden of om te genieten van de activiteit. Dat laatste zien we vaak bij kinderen die snel een activiteit beheersen. Ze willen dan liever snel iets anders doen, omdat ze zelf geen uitdaging meer zien om beter te worden. In een vraaggesprek probeert de leerkracht samen met het kind te zoeken naar de overtuiging die het leerproces stagneert. De "excellente beweger" gelooft in zijn eigen kunnen en kan gemakkelijk nieuwe uitdagingen (leren) zien. Een mooi voorbeeld hiervan zijn de 'streetdancers' en 'breakdancers', die telkens in een activiteit nieuwe trucs of variaties bedenken. Een mogelijke startvraag zou kunnen zijn: "Wil je vertellen wat je irriteert bij deze activiteit?"

Tot slot

In dit artikel hebben we een ordening van verbale leerhulp gepresenteerd. Het zijn negen mogelijkheden om kinderen verbaal te helpen om beter te leren bewegen. Onmogelijk om al deze opties in de praktijk gelijktijdig toe te passen. Maar het kan de leerkracht mogelijk helpen om te onderzoeken welke van deze opties hij of zij te veel of te weinig toepast. Of onderzoeken welk kind meer of minder geholpen is bij bepaald soort leerhulp.

Over de auteurs

Chris Hazelebach is opleider op de CALO en werkzaam bij de SLO. Tejo van den Berg is opleider op de CALO

Literatuurlijst

- (1) Via bijvoorbeeld 'De Roos van Leary', beschreven in Remmerswaal, (2001) *Handboek groepsdynamica*. Soest: Nelissen uitgevers.
- (2) Mooij, C., e.a. (2011), *Basisdocument bewegingsonderwijs in het basisonderwijs*. Zeist: Jan Luiting Fonds.

Verder:

Berkel, M. van, e.a. (z.j.) *Perspectieven op bewegen*. Nijverdal: publicatiefonds 't WEB.

Korthagen, F. (1998). *Leraren leren leren*. Amsterdam: Vossius Pers.
Hazelebach, C., Oldeboom, B., Korthagen, F., Tempels, C., Van den Berg, T. (2006). Kernreflectie bij bewegen. Een voorbeeld van integratie van kernreflectie en vakonderwijs. In: *Velon tijdschrift*. Jrg. 2006, nr.2. ◀